
Enflasyon ve Fransız Devrimi: Bir Parasal Facianın Hikayesi

Scott Trask

Fransa'da 1789-1794 yılları arasında işbaşında olan devrimci rejim, başka bir çok konuda olduğu gibi, günümüzde Batı'da hakim olan merkezîyetçi, totaliter, vesayetçi ve sözde demokratik despotizmlerin de öncüsü olmuştur. Fransız Devrimi, aynı zamanda, gök gürültüsünün şimşegi beraberinde getirmesi gibi, kitle demokrasisinin de enflasyonu beraberinde getirdiğini ortaya koymuştur. Biz bu makalede, Devrim'i serbest pazar ve güçlü para politikası açısından ele alacağız.

Fransız Devrimi'nden bu yana iki yüz yıl geçmesine rağmen, Devrim'in ilk iki yılı hakkında, Burke'ün *Fransız Devrimi Üzerine Düşünceler*'inden (*Reflections on the French Revolution*, 1790) daha iyisi yazılmamıştır. İrlanda'da yaşayan bir İngiliz parlamenter ve liberal bir Whig* olan Burke, siyaset filozofu ve aktif devlet adamı nitelikleriyle, eşine ender rastlanan insanlardandı. İngiliz hükümeti ve parlamenterler 1770'lerde onun tavsiyelerine uymuş olsalardı, Amerikalıları isyana sürükleyen işleri kesinlikle yapmamış ve en değerli sömürge topraklarını elden çıkarmamış olacaktı. Aynı şekilde, eğer Fransızlar Burke'e kulak vermiş olsalardı, Terör dönemini, savaşları ve Napoleon dönemini yaşamamış olacaktı. Bununla birlikte, Burke'ün, Amerikan ve Fransız Devrimleri'ne karşı göstermiş olduğu farklı tepkiler nedeniyle, bazı sığ görüşlü akademisyenler tarafından tutarsızlıkla suçlanmaya devam ettiğini görmekteyiz.

Burke, hem liberal hem de sağ görüşlü/muhafazakar birisiydi. Örneğin, dini müsamahaya önem vermekle birlikte, kurumsal bir kiliseyi, Anglican Communion, destekliyordu. Adam Smith'in arkadaşı ve hayranı olarak, ticaret özgürlüğünü savun-

Scott Trask, tarih profesörüdür. Mises Institute'de görev yapmaktadır.

* Whig kelimesi Burke'ün dönemi için, "Amerikan bağımsızlık savaşı taraftarı" anlamına gelmektedir. Ç.N.

Liberal Düşünce, Cilt:10, No: 37, Kış 2005, s. 87-94.

makla birlikte, müstakil bir siyasi temsil organına sahip, topraklı aristokrasiyi medeniyetin gelişmesi için elzem olarak görüyordu. Kralın, teb'asının rızasını almaksızın vergi koymasına karşı çıkmakla birlikte, demokrasinin ve genel oy ilkesinin karşısında yer alıyordu. Özgürlüğün, bir devrim veya entellektüel çaba sonucu elde edilebileceğine inanmıyordu. Burke'e göre, özgürlük ancak geleneğin ve tarihin ürünü olabilirdi, özgürlüğün kazanımları belli kurumlarda tecessüm etmiş olmalıydı.

Burke, Fransız Devrimi'ni özgürlük ve ilerleme yolunda mutlaka aşılması gereken bir tepeden ziyade, gerek Fransa gerek batı medeniyeti gerekse hiyerarşik bir düzende somutlaşmış özgürlükler için bir facia olarak değerlendirmektedir. Fransız monarşisinin mutlakiyetçiliği de bu mutlakiyetçiliğin en büyük desteği olan merkantilizm de Devrim'den önceki yıllarda zaten gerileme sürecine girmişti. Rejimin sert ve ağır yönleri, Güneş Kral 14. Louis dönemine göre hayli törpülenmişti. 14. Louis'nin küçük torunu (16. Louis), reformcu bir yaklaşımla ekonomiyi liberalleştirme ve orta çağ özgürlüğünün temsili kurumlarını -eyalet meclisleri ve Birleşik Meclis* - yeniden canlandırmaya yönelmişti. Burke, bu nedenle, çağdaş Fransız monarşisini sadece görünüşte kalan bir despotizm olarak değerlendirmekte, hatta yenilik ruhunun gereğinden çok daha fazla öne çıktığını düşünmektedir.

Fransa'da Kral, iktidarını kullanırken kamuoyunu, bağımsız ruhban sınıfını, asillerden oluşan ve yargı yetkisine sahip olan parlamentoları dikkate almak zorundaydı. Asiller, İngiltere'deki karma anayasaya hayranlık besliyorlardı. İngiltere, sınırlı monarşisi, Parlamento'su, haklar bildirgesi, dini toleransı, serbest ekonomisi ile, Fransa'daki asiller için model teşkil ediyordu ve bu yönde çalışmalara başlanmıştı.

Burke'ün de belirttiği gibi, asillerin *cabier*leri (şikayetleri ve talepleri biraraya getiren defterler) ve Birleşik Meclis'e gönderdikleri temsilcilere verdikleri talimatlar, "diğer iki tabakadan geri kalmayacak ölçüde özgürlük ruhuyla doluydu ve reform yanlısıydı." Hatta yenilik ve reform talebinin asillerde daha fazla olduğu söylenebilir. Asillerdeki *laissez faire*'ci ruh, karma anayasa ve siyasi özgürlükler düşüncesi sadece kentli zanaatkarlardan ve çiftçilerden değil, burjuvaziden de daha güçlüydü.

Mayıs-Haziran 1789'da Birleşik Meclis'in gündemini meşgul eden ve Devrim'in patlak vermesine neden olan konu, oy kullanma prosedürüne ilişkin tartışmalardı. Birleşik Meclis'i oluşturan tabakalar, geleneğe uygun olarak, birer grup olarak mı oy kullanacaktı; yoksa Meclis'teki her temsilci ferdan mı oy kullanacaktı? Kral, bu konuda ilk iki tabaka ile aynı görüşü paylaşıyordu. Fakat Üçüncü Tabaka, daha fazla beklemeden ve diğer iki Tabakanın tepkisini pek de umursamaksızın, kendisini Millet Meclisi ilan etti. Ülkede kahir ekseriyeti oluşturan Üçüncü Tabaka, bu şekilde, bir yandan sahip olduğu konumun mantıkî gereğini icraya koyarken bir yandan da halk arasında yaygın olan, "eski toplumsal tabakaların kaldırılmasıyla herkesin özgürlük ve zenginlik içinde yaşamaya başlayacağı" şeklindeki beklentiyi yerine getiriyordu. Bir

* Fransızcadaki "Etats généraux" ve "tiers état" için önerdiğimiz "Birleşik Meclis" ve "Üçüncü Tabaka" ifadeleriyle ilgili olarak Liberal Düşünce'nin bu sayısındaki "Fransız Devrimi'nin Gerçek Sebebi Neydi?" başlıklı çevirideki açıklama notlarına bakılabilir. Ç. N.

çok “muhafazakar” ve “liberal” tarihçi, Üçüncü Tabaka’nın iktidarı ele geçirmesini alkışlamakta ve Devrim’in raydan çıkmasının, Robespierre’den ve Jakobenlerden sonra olduğunu düşünmektedirler. Bu konuda Burke’ün analizi daha isabetlidir.

İktidarı küstahça gasp eden Üçüncü Tabaka, “despotik bir demokrasiyi, karşılıklı denetim mekanizmaları içeren bir hükümete tercih ettiğini göstermiş oldu.” Burke’e göre, bu büyük bir hataydı. “Mutlak demokrasiyi, meşru hükümet şekilleri arasına almayan ve mutlak demokrasinin mutlak monarşiden pek farklı olmadığını düşünen Aristo’ya ve demokrasiye eleştirel bir açıdan bakan diğer kadim düşüncelere katılmaktan kendimi alamıyorum. Onlar da, mutlak demokrasinin bir cumhuriyetin güvenli anayasası olmaktan çok, yozlaşmış ve bozulmuş bir hali olduğunu düşünmektedirler.”

Aristo, “demokrasinin tiranlıkla çarpıcı benzerlikler taşıdığını” söylemekteydi. Burke’e göre de, “mutlak krallık ve mutlak demokrasi aynı etik karaktere sahiptir. Her ikisi de yurttaşların en iyileri üzerinde baskı icra eder; saray gözdeleri de demagoglar da genelde benzeri kişilerdir. Esas iktidar bu kişilerin elindedir : mutlak monarşide saray gözdelерinin, demokraside ise demagogların.”

Burke, Fransa’nın 26 milyon nüfusu, geniş toprakları ve halkının birbiriyle çelişen çıkarlarıyla, hiçbir zaman için gerçek bir demokrasi olamayacağını bilmeyecek kadar saf değildi. Burke, gerçek iktidarın, maddi çıkardan başka şey düşünmeyen Paris kamuoyu ile işbirliği içindeki “bayağı bir oligarşi” tarafından kullanılacağını düşünüyordu. Hükümet tahvilleriyle semiren bu kitle (oligarşi), önceden asillere ve ruhbanaya ait olup Devrim’le el konan emlak üzerine spekülasyon yapıp kazan kaldırmayı adet edinmişti. Şamatacı baldırıçıplaklara gelince, bu “hayvanî topluluk”, bilhassa serbest pazara yönelik reformları bastırmakta, elitin elinde etkili bir araç haline almıştır. Burke, oligarşinin kusurları ile demokrasinin kusurlarını biraraya getirecek, sosyal düzenin ve kanunların hakimiyeti yerine hukukçuların ve parazitlerin despotizmini geçirecek bir yönetim tarzının geleceğini önceden görmüştür. Tarih, Burke’ün bu öngöründe ne kadar haklı olduğunu ortaya koymuştur.

Burke Fransızların, yönetim tarzında bir aşırı uçtan diğer bir aşırı uca kaymalarına ve üçüncü bir seçenek yokmuş gibi davranmalarına anlam verememektedir. “Fransızlar, kanunlarla yönetilen, ulusun zenginlerinin ve asillerinin geleneksel gücüyle kontrol edilen ve dengelenen bir monarşinin varlığından hiç mi haberdar değiller ? Üstelik bu monarşide, söz konusu kurumların her ikisi de (hem kral hem de aristokratik organ), halkın daimi bir meclis aracılığıyla ortaya konan akli ve hisleri tarafından sağduyulu bir şekilde kontrol edilmektedir.” Fransızlar, Birleşik Meclisi “halkın iktidarı paylaştığı, daimi bir Meclis” haline getirmek yerine, “iktidarın tamamını siyasette hiç tecrübesi olmayan, fevrî kalabalıklara emanet etmektedirler.” Fransa’nın eski anayasal düzeni bir gecede kökten yıkılmış, “zemin, teorik ve deneysel bir düzenin inşasına hazır hale getirilmiştir.”

Bu akıllıca bir iş olabilir miydi? Bundan böyle Meclis üzerinde denetim icra edecek bir güç tasavvur edilebilir miydi? Örneğin Paris şehri böyle bir işlevi yerine geti-

rebilir miydi? Burke'e göre, bu soruların cevabı olumsuzdu. Kendisini ulusla özdeşleştiren Millet Meclisi, eski eyaletleri ortadan kaldırarak hiç de doğal/geleneksel olmayan vilayetleri kurmuştu; Paris'teki ve taşradaki (asillerin görev yaptığı birer yargı organı olan) Parlamentoları kaldırmıştı; Birinci Tabakanın mallarına el konmuş, siyasi güçleri ellerinden alınmıştı. Bu şekilde, bütün iktidar devrimci bir mecliste toplanmıştı. Burke, yeni rejimin Paris'ini eski Roma'ya benzetmektedir. "Birer teba durumuna düşen eyaletlerin/vilayetlerin Paris'e bağlılığı, ancak Paris eski Roma'nın güçlü konumuna sahip olduğu müddetçe devam edecektir. Bu, demokratik cumhuriyetlerde kaçınılmaz olarak bulunan bir kusurdur. Yeni yönetim tarzı, Roma'da olduğu gibi, kendisini ortaya çıkaran cumhuriyetçi demokrasi ortadan kalksa bile varlığını sürdürebilir. Fakat, bu durumda despotizm, halkçı demokrasinin yanlışlarına boyun eğmek zorunda kalır. Nitekim İmparatorluk Roması her iki sistemin kusurlarını biraraya getirmiştir." Bu, Paris'te de aynı olacaktır, Washington'da da.

Bağımsız sosyal otoritelerin, yasal kurumların ve egemen, tanrısal halk üzerindeki her tür anayasal denetim mekanizmasının lağvedilmesiyle, seferberlik çağrılarında, kağıt para enflasyonuna, Kamu Güvenliği Komitesi'ne, fiyat sınırlamalarına, Terör Dönemi'ne, topyekün harbe, Napolyon'a gidecek olan yol açılmış oldu.

Assignat** Enflasyonu

1789 yazında iktidara *de facto* el koyan Millet Meclisi, kendisini Fransız monarşisinin bir kaç ay önce içinde bulunduğu daha da büyük bir mali krizin içinde buldu. Meclis, ekmek yardımı ve Paris'teki kamusal yatırımlar için büyük harcamalar yapıyordu. Üstelik, monarşinin prangalarından henüz kurtulmuş olan halk vergi ödemeye hiç de hevesli görünmüyordu. Halkın çoğunluğunun, Devrim'i vergilerden ve baskıcı vergi idaresinden kurtuluş olarak değerlendirdiğinde kuşku yoktu. Örneğin, gelir darboğazındaki Meclis'in, halkın nefret ettiği tuz vergisini kaldırmaktan vazgeçmesine rağmen, kimse bu vergiyi ödemeye yanaşmıyordu.

Bu arada devletin borçlarının geri ödeme zamanı gelmişti. Acaba ne yapmalıydı? Mantıkî olarak en doğru iş, monarşi tarafından alınan borçları tanımamaktı. Öyle ya, asırlardır hükümette temsil edilmeyen ve hiçbir şekilde görüşüne başvurulmayan Fransız halkı bu borçları ne benimsemiş, ne de onaylamıştı. Monarşi gerçekten devrimcilerin iddia ettiği ölçüde istibdat ve keyfilik sergilediyse, özgürlüğüne kavuşan kitlelerin müsrif bir monarşiden kalan borçları reddetmesinden doğal ne olabilirdi?

Fakat, adalet öyle bir şeydir ki, kişinin muhalefette veya iktidarda olmasına göre değişik anlamlar kazanır. Paris'teki, Amsterdam'daki, Hamburg'daki ve Cenevre'deki kredi kaynaklarının tepkisinden çekinen Meclis, borçları tanımama fikrine hiç rağbet etmedi. Zaten, Avrupa'nın bütün monarşilerinin düşmanlığını kazanmışlardı, bir de bankerlerin düşmanlığını kazanmaya ne lüzum vardı? Üstelik, yeni yönetim de borç bulmak zorundaydı. Devrimi içeride ve dışarıda düşmanlardan ko-

** Assignat: Fransa'da 1790-1795 yılları arasında, Kiliseden müsadere edilen emlak teminat gösterilmek suretiyle çıkartılan kağıt para. Metinde "assignat" terimi muhafaza edilmekle birlikte, zaman zaman bu sözcük yerine "kağıt para" ifadesi kullanılacaktır. Ç. N.

rumak için büyük bir cumhuriyetçi orduya ihtiyaç duyulacaktı. Bu nedenle, borçları tanımayı ve ödemeye karar verdiler. Ama esas mesele bundan sonra başlıyordu : Borçlar nasıl ödenecekti ?

Meclis, yeni vergi konması halinde bu verginin zorla toplanmasını sağlamak için bir de ordu donatmak gerektiğinin farkındaydı. Ancak ordunun masraflarını nasıl karşılanacaktı? Öte yandan, yeni vergiler ihdas edilmeden yeni borç alınamayacağı da açıktı. Şu durumda, geriye bir tek kaynak kalıyordu: imtiyazlı tabakaların mallarını müsadere etmek. Meclis, Kasım 1789'da, Kilise'ye ait olan arazileri ve diğer malları kamulaştırdı ve "milli emlak" ilan etti. El konan mallar bundan böyle, "Ulusun (devlet kastediliyor) tasarrufunda" olacaktı. Burke, "henüz yeni yetme çağında olan devrim hükümetinin, despotizmin tipik araçlarına sarılmakta gecikmediğini" gözlemlemektedir.

Burke, mülkiyet hakkının sadece bireylere mahsus olduğu görüşüne şiddetle karşı çıkmaktadır. Kurumlar da, 1000 yılı aşkın bir süredir çeşitli arazilerin maliki bulunan Kilise örneğinde olduğu gibi, mülkiyet hakkına sahiptir. Oysa, Devrim'in önderleri böyle düşünmemektedir. Onlara göre, "Kilise, yasalarla ve teamülle güvence altına alınmış, mahkeme kararları ile tanınmış ve bin yıllık bir geçmişi olan mülkiyetleri üzerinde hiçbir hakka sahip değildir."

Burke, kilisenin Fransız ulusunu sömüren bir parazit olduğu görüşünü kabul etmemektedir. Kilise bütün vergilerden muaf olmadığı gibi, ücretsiz ilkokullar, akademiler, hastaneler, yetimhaneler vb. bir çok sosyal hizmeti yerine getirmiştir. Bu hizmetlerin özel kaynaklarla sağlanması belki tercih edilebilir; ancak sosyal yardım hizmetlerinin ve eğitimin, hükümetin siyasal mantığından ve ekonominin faydacı mantığından bağımsız bir dini kurumun (Kilisenin) elinde olması Fransa için daha iyi değil midir? Burke'e göre, Kilisenin mallarına el konması, İngiltere'de 250 yıl önce Kilisenin mallarını müsadere eden "tiran" 8. Henry'ninkine benzer bir tiranlıktır.

Burke'e göre, Fransa'yı fethedilmiş bir ülke olarak gören devrim hükümetinin tesis ettiği idarenin birinci unsuru, kilise arazisinin müsaderesi ve bununla bağlantılı olarak ortaya çıkan zorunlu kağıt para dolaşımıdır. İkinci unsur, Paris şehrinin gücü; üçüncü unsur ise devletin ordusudur. İktisadi, siyasi ve askeri güçlerin biraraya gelmesiyle ortaya çıkan bu lâdinî teslim, baskıya ve talana odaklı olacaktır.

Burke, müsaderenin üç yönden yeni hükümetin işine yaradığını düşünmektedir. Müsadere ile ilk olarak, devrim hükümetinin ahlaki ve siyasi gücünü denetleyebilecek konumdaki bir rakip sosyal otorite merkezi yok edilmiştir. Müsadere, ikinci olarak, monarşiden kalan muazzam borcu ödemek için kaynak yaratmak suretiyle, maddi menfaate odaklı Paris kamuoyunu ve yabancı bankerleri teskin etmiştir. Kilise ne borçların alınmasından sorumlu olduğu ne de bu paralardan istifade ettiği halde, borçların ödenmesi için kilise mallarının yağma edilmesi ne büyük bir adaletsizliktir. Oysa, "devletin görevi, bankerlerin alacaklarından önce, vatandaşlarının mülkiyet hakkını güvence altına almak olmalıdır." Üçüncü olarak, müsadere edilen malların yeniden dağıtımı sonucu, mülkiyetlerinin yegane temeli ve teminatı olan Devrim hükümetine sadakatinden şüphe edilmeyecek bir sınıf yaratılmıştır.

Bu arada, Meclis kilise arazilerinin satışının mali ihtiyaçları tam olarak karşılamaya yetmeyeceğini fark etmişti. Öncelikle, bütün bu arazileri satışa çıkarmak fiyatları düşürecekti. İkinci olarak, bu kadar geniş çaplı alımlar yapmak için gerekli sermaye Fransa'da yoktu. Bu durumda ne yapmalıydı? Mali iflas durumlarında başvurulacak son çarenin zamanı gelmişti: tedavüle hükümet kararıyla (karşılıksız) para sürmek. Burada, Amerikan Devrimi tehlikeli bir örnek teşkil ediyordu. Meclis, Mart 1790'da 200, 300 ve 1000 livre değerinde ve % 3 faizle 400 milyon assignat basılmasına karar verdi. İngiliz Maliye senetlerine veya Amerika'daki borç senetlerine benzeyen bu kağıtlarla vergi ödenebilecek, "milli emlak" satın alınabilecekti. Bu fikri destekleyenlere göre, assignatlar devlet borçlarını ödemekte işe yarayacak, halkın arazi almasına imkan sağlayacak, tasarrufları ortaya çıkartacak, ticareti ve sanayii harekete geçirecekti.

Cazales, Bergasse, Maury, Necker ve Nemours'un aralarında bulunduğu bir çok milletvekili ekonomik gerekçelerle bu düzenlemeye karşı çıktı. Bu kişiler, çıkartılmak istenen kağıtların değerinin düşeceğini, zamanla piyasaya yeni kağıtlar sürüleceğini, bunun da yine değer kaybına neden olacağını, Amerika'da 1717-1720 yıllarında yaşanan Mississippi Bubble krizinin aynısının cumhuriyetçi Fransa'da yaşanacağını söylüyorlardı; ancak, eleştirileri dikkate alınmadı. Assignat fikrinin ateşli savunucuları, iktisat kanunlarının Fransa'ya uygulanamayacağını iddia ediyorlardı. Onlara göre, John Law'un Amerika'da yaşadığı başarısızlık, kağıt para basmanın değil, gereğinden fazla kağıt para basmanın yanlışlığını ortaya koymuştu. Üstelik cumhuriyetçi bir hükümet, monarşiye nazaran daha güvenli şekilde piyasaya para sürebilirdi (bu, gerçeğin tam tersidir) ve Fransa'nın geniş arazileri önemli bir güvence teşkil ediyordu. Nisbeten istikrarlı bir başlangıcın ardından, assignatların altın karşısındaki değeri aniden düşmeye başladı; önce % 5 sonra % 7 değer kaybetti.

Bu arada, Meclis'in ekonomik özgürlükler konusunda önemli kazanımlara da imza attığını belirtmek gerekir: Kilise vergisinin, angaryanın, loncaların, iç gümrük engellerinin kaldırılması gibi. Fakat, bundan daha ileriye gitmeleri mümkün olmayacak ve bir tür hiper merkantilizme geri döneceklerdir. Burke, Meclis'in iktisat kanunlarına açıkça meydan okuduğunu düşünmektedir. Jean Baptiste Say da, "Millet Meclisi'nde ne zaman ticari veya mali konular gündeme gelse, iktisatçıları hedef alan ağır hakaretler duyulurdu." demektedir. İnsanlar işlerine gelmeyen hakikatler karşısında genelde böyle davranırlar.

Hükümet, yaz sonuna doğru, yeni bir darboğaza girdi ve doğal olarak hemen ikinci kez para basımına gitti. Fakat, bu kez, miktar iki katına çıkarak 800 milyon livre oldu ve kullanım alanı genişletildi. Piyasaya sürülen kağıtlar, Fransa genelinde bütün satış ve kredi işlemlerinde kullanılabilecekti. İktisatçıları bu fikre karşı çıktığında, devletin desteği/teminatı sayesinde değer kaybının önleneyeceği, hazineye dönen kağıtların imha edileceği ve bunun son emisyon olacağı söylendi.

(Bir hükümet, iktidarın suistimalini önceden tahmin ederek endişelenenleri teskin etmek maksadıyla, aslında kullanmak istediği veya daha yeni elde etmiş olduğu bir yetkiyi/gücü kullanmama sözü veriyorsa, şartların uygun olduğu veya kendisini yeterli

güçte gördüğü ilk fırsatta sözünden döneceğinden emin olabilirsiniz. Sadece ahmaklar ve körcahiller, hükümet görevlilerinin ve politikacıların bütün sözlerine inanır.)

Burke, Reflections'ı bu ikinci emisyonun kısa bir süre sonra bitirmişti. Fransa'daki kağıt para savunucularının, kağıt paranın güvenli olduğunu örneklendirmek için İngiltere Merkez Bankası tarafından çıkarılan banknotları örnek göstermelerine ve banknotları İngiltere'nin zenginliğinin kaynağı olarak değerlendirmelerine üzerine, Burke, İngiliz banknotları ile Fransız assignatlarını mukayese etmiş ve aradaki farkı ortaya koymuştur. İngiliz banknotları, assignatlardan farklı olarak, "halihazırda teminat altında bulunan bir para karşılığında çıkartılmaktadır", "istendiği zaman, hiçbir kayba uğramaksızın, anında paraya çevrilebilir", "(bu işlemde) banknot sahibinden, rızası olmaksızın, bir şilin bile alınmaz." "Fransa'daki enflasyonist politika yanlıları İngiliz ekonomisinin, banknot kullanımı sayesinde geliştiğini sanmaktadır. Oysa İngiltere'deki uygulama, İngiliz ticaretinin gelişmesi ve ekonomisinin güçlenmesi sayesinde mümkün olmuştur." Fransa'da zorla yürütülen, keyfi bir politika söz konusudur; basılacak banknot miktarı devrim hükümetinin kaprislerine göre belirlenmektedir. Burke, assignatın yasayla zorunlu para olarak belirlenmesini eleştirmekte, bu uygulamayı hayata geçirmek için dayatılan kararları da "kredi, mülkiyet ve özgürlüğe tecavüz" olarak nitelendirmektedir. Devrimcilerin bu kurgusal/hayali paraya teminat oluşturmak düşüncesiyle el koydukları Kilise Arazisini hatırlatan Burke şöyle devam etmektedir: "Bunlar daha rahat sahtekarlık yapmak için, önce hırsızlık yaparlar." "Ölümcül bir şiddet düzeni kuran devrimciler, bir zamanların hür Fransız halkına, sopa ile (zorla) kağıttan haplar yutturmaktadırlar, hem de bir defada otuzdört milyon sterlin olmak üzere." Liberté, égalité, fraternité (özgürlük, eşitlik, kardeşlik). Gerçekten de öyle!

İkinci para basımının sonuçları, pek de popüler olmayan ekonomistlerin tahminlerini haklı çıkardı: paranın değeri düştü, fiyatlar yükseldi, spekülasyonlar alıp başını gitti, para sıkıntısı baş gösterdi, yeni para basılmasına ihtiyaç doğdu, ticaret ve sanayi daraldı, tüketimin düzeni bozuldu, tasarruflar küçüldü. İktisadi hesaplama öngörü yapmak imkansız, spekülasyon ise (yapanlar için) karlı (ama ülke için yıkıcı) hale geldi. Burada, tahminlerinde büyük isabet kaydeden Burke'ün hakkını teslim etmek gerekir. Burke'e göre, para enflasyonunun bir sonucu olarak fiyatların yükselmesiyle birlikte çiftçilerin ürünlerini pazara sunması karlı olmaktan çıkacak, çiftçiler evlerinde oturarak sadece kendi ihtiyaçlarını karşılayacak ya da komşularıyla değişim yapmaya yetecek kadar üreteceklerdir. Bunun üzerine, hükümet köylere asker göndererek çiftçinin elindeki tahıla ve diğer gıda maddelerine el koyacaktır. Gelişmeler Burke'ün tahminlerini tamamen haklı çıkarmıştır.

Devrim hükümeti, enflasyonun yol açtığı sıkıntıyı daha fazla enflasyonla gidermeye karar verdi. Milli emlak karşılığı eline geçen assignatları ortadan kaldırmak yerine, daha küçük birimler halinde yeniden piyasaya sürdü. Bir daha para basılmayacağına dair verilen sözler çiğnenerek Haziran 1791'de 600 milyon, Aralık'ta da 300 milyon assignat basıldı. Assignatlar yıl sonuna kadar itibarî değerinin % 66'sına geriledi. 1792'de 600 milyon daha piyasaya sürüldü. Nisan ayında da, Devrim sonra-

sında öldürülmek ya da tutuklanmak korkusuyla ülkeden kaçmış olan kişilerin malvarlığı müsadere edilerek milli emlak katıldı. Bunu 1793'teki Sene Bir izledi : Terör (la Terreur) dönemi başlıyordu. Enflasyon ve yasal zorlama metodları denendikten sonra sıra, değeri durmadan düşen assignatları halka resmi değeri üzerinden kabul ettirmek için zor kullanmaya gelmişti. Halk bundan böyle, vatani için, zararına üretecek, zararına satacaktı.

Ulusal Konvansiyon/Meclis, Mart ayında, talihsiz bir örneği yine Amerika'da görülmüş olan, Kamu Güvenliği Komitesi'nin kurulmasına karar verdi. Bu Komite'nin görevi, Fransa'ya ihanet ettiği ya da Devrim düşmanı olduğu var sayılan kişilerin mal varlığına el koymak ve bu kişileri ortadan kaldırmaktı. Mayıs ayında, tahılda tavan fiyatlara zorunlu sınırlama getiren *le Maximum* yasası yürürlüğe girdi. Bu, tahıl kıtlığını daha da körükledi. Haziran ayında da halkın geniş kitlelerini kapsayan bir gelir vergisi kondu. Assignatların, resmi değerinin altında işlem görmesini yasaklayan, aksini yapanlara ağır cezalar getiren yasalar çıkarıldı. Ağustos ayında, madeni para ile alışveriş yasaklandı. Eylül ayında, tahıldaki fiyat sınırlaması tüm gıda maddelerine ve odun, kömür gibi temel tüketim maddelerine genişletildi. Aynı ay içinde, yasayla getirilmiş olan ağır yasaklara rağmen, assignatın altın karşısındaki değeri % 30'a düştü. Ulusal Konvansiyon, piyasaya 1793'te 1.2 milyar, 1794'te de 3 milyar assignat sürmek zorunda kaldı. Esas tufan bundan sonraydı. 1795'te 33 milyarlık assignat basıldı. Directoire, Ekim ayında iktidarı ele geçirdiğinde, paranın alım gücü neredeyse sıfırlanmıştı. Bir altın frank, karaborsada 600 assignat (kağıt frank) ediyordu.

Directoire assignatı kaldırdı fakat enflasyonu durduramadı. Assignatın yerini almak üzere Şubat 1796'da çıkartılan ve 30 *assignata* tekabül eden *mandat* da Ağustos ayında, henüz 2.5 milyar değerinde piyasaya sürülmüşken, itibarı değerinin % 97'sini kaybetmişti. 1796'da Directoire, artık daha fazla katlanmayarak, gerek assignatın gerekse mandatın zorunlu para vasfını kaldırdı.

Fransa'da madenî parayı yeniden tesis eden, Napoleon oldu. Napoleon, Birinci Konsül olarak, 1801'de 20 franklık altın parayı piyasaya sürdü ve o andan itibaren askerlere ve tacirlere yapılacak ödemelerin altın parayla veya eşdeğeriyle yapılması üzerinde durdu. Kağıt para fırtınası böylece sona ermiş oluyordu. İngiltere Bankası 1797'den itibaren madeni para ödemesine son vermiş olduğu için İngiltere hükümeti bu kararı pek hoş karşılamadı. Napoleon Avrupa'nın büyük bölümünü fethederken, Fransa'da para altına ayarlıydı. Napoleon'un elde ettiği (ve Devrim'in nihai sonucu olarak takdim edilen) başarı, bir çok araştırmacıya ve akademisyene assignat faciasını unutturmakta, "Devrim'i *assignatın* kurtardığı" tezinin nasıl savunulabildiğini izah etmektedir. Gerçek bunun tam aksidir. Assignat, Terör'ü doğurmuş ve Fransa'yı bir nesil geriye götürmüştür. Hükümetin tedavüle çıkarttığı dolarlar da acaba bir gün aynı akıbeti Amerika'nın başına getirebilir mi?

* <http://www.mises.org/fullstory.asp?printFriendly=Yes&control=1504>

Çeviren: Bilal Canatan